

Milánótól Mexikóig: Maróti Géza építészeti öröksége

Podmaniczky Réka

Konzulens: Kiss Zsuzsanna Emília

2024. 10. 31.

Tartalomjegyzék

Bevezető	3
Életrajzi összefoglaló	4
Építészeti stílusának jellegzetességei	7
A Milánói Világkiállítás pavilonja	16
A Velencei Biennálé Magyar Pavilonja	21
A mexikói Bellas Artes	23
Zebegény	28
Amerikai munkássága	30
Zebegényi Országzászló	35
Egy megfagyott muzsikusz naplója	37
A Kutatás Folytatása	40
Bibliográfia	41

Bevezető

A dolgozat Maróti Géza életművének és alkotói pályájának mélyreható vizsgálatával foglalkozik, bemutatva, hogyan járult hozzá az építész-szobrász a 20. század eleji magyar és nemzetközi művészeti élet gazdagításához. A tanulmányban főként az építész itthon és külföldön megvalósult terveit taglalja, de említés szintjén megjelennek írásos kutatómunkái és papíron maradt, soha el nem készült alkotásai is, mivel ezek fontos szerepet játszottak művészi fejlődésében és kortársaira gyakorolt hatásában. Ilyenek például a Lágymányosi Nemzeti Stadion, Atlantisz terve vagy a jeruzsálemi Salamon-templom rekonstrukciós terve. A tanulmány különös hangsúllyal tárgyalja azokat a kivételes építészeti és iparművészeti alkotásait, amelyek maradandó nyomot hagytak a magyar és nemzetközi művészettörténetben, köztük a Milánói Világkiállítás pavilonjának enteriőrjét, a mexikói Palacio de Bellas Artes híres üvegfüggönyét, a Velencei Biennálé Magyar Pavilonját vagy a zebegényi Országzászlót.

A kutatás igyekszik feltárni Maróti egyedi, több művészeti ágat egyesítő stílusát, amelyben a magyar népi motívumok harmonikusan fonódnak össze a szecesszió és az art deco formavilágával. Maróti alkotásait a Gesamtkunstwerk, azaz az összművészet szelleme hatja át: műveiben az építészet, a szobrászat, a festészet és az iparművészet egymást erősítő elemekként jelennek meg. A rá jellemző különleges stílusjegyek nemcsak hazai, hanem nemzetközi szinten is megalapozták hírnevét, miközben a magyar kultúra motívumainak értékes képviselőjévé vált a világkiállítások és nemzetközi építészeti pályázatok során.

A dolgozat célja az, hogy átfogó képet nyújtson Maróti Géza építészeti és iparművészeti munkásságáról, és bemutassa annak jelentőségét a magyar és nemzetközi művészeti közegben. A tanulmány hozzájárul Maróti életművének megértéséhez, miközben reflektorfénybe helyezi a művész életművének megőrzését, valamint betekintést ad abba a sajátos művészeti szemléletbe, amely Maróti munkásságát jellemezte, és megalapozta helyét a 20. századi magyar művészet- és építészettörténet ikonikus alakjai között.

Életrajzi összefoglaló

Maróti Géza, születési nevén Rintel Géza Barsvörösváron látta meg a napvilágot 1875-ben, egy zsidó kereskedőcsalád második gyermekeként.¹ A család 1880-ban Pestre menekült az elszegényedés elől, ahol az ifjú Maróti a józsefvárosi reáliskola mellett kezdetben a „Vögel-féle” szobrászműhelyben, a 90-es évek elején pedig Oppenheimer Ignác² szobrászműhelyében dolgozott inasként.³ A reáliskola után az Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképezde szobrászati osztályában Stróbl Alajos⁴ tanítványaként folytatta tanulmányait. A következő években is képezte magát, az Iparrajziskolában és a Bécsi Képzőművészeti Akadémián is tanult, sőt Emil Schrödl⁵ bécsi szobrásznál is folytatott tanulmányokat.⁶ 18 éves korára

I. Maróti Géza 1910 körül -
@PalacioOficial

2. Maróti pályaműve a Vörösmarty-
emlékmű pályázatára – Magyar Nemzeti
Galéria

szobrászművezető lett, 1900-ban pedig saját műhelyt nyitott.⁷

A századfordulót követően minden jelentősebb iparművészeti és emlékműpályázatra jelentkezett. Így készített pályamunkát az 1902-es Vörösmarty-szobor megalkotására kiírt pályázatra is⁸. A következő években számos alkalommal ő tervezte az Iparművészeti Társulat karácsonyi és tavaszi kiállításának díszleteit, és aktívan tevékenykedett iparművészként. 1904-

¹ Ferenc Romváry, *Pécs lexikon I. (A–M)* (Pécs: Lexikon Kulturális Nonprofit Kft, é. n.).

² **Oppenheimer Ignác** (1838–1909) magyar szobrász és szobrászműhely-tulajdonos a 19. század végének jelentős iparművésze volt, aki számos épületdíszítő és szakrális szobor elkészítésében vett részt. Műhelye Budapesten működött, és az Osztrák–Magyar Monarchia idején a régió egyik fontos művészeti központjává vált. Itt kezdte szobrászi tanulmányait többek között Maróti Géza is, aki később neves épületszobrász és építész lett. Oppenheimer műhelye különösen a finoman megmunkált díszítőszobrok és homlokzati elemek készítéséről vált ismertté, melyek számos budapesti épület homlokzatát gazdagítják.

³ György Szegő, „Maróti Gézazebegényi országzászlója a Múcsarnokban”, *Régi-Új Magyar Építőművészet*, sz. 5. (2020): 70–73.

⁴ **Stróbl Alajos** (1856–1926) magyar szobrász, a századforduló egyik legjelentősebb művésze, akinek alkotásai máig meghatározóak a budapesti városképben. A historizmus kiemelkedő alakjaként számos emblemikus szobrot készített, többek között a Budavári Palota területén található Mátyás-kutat és a Hősök terén álló Millenniumi Emlékmű szoborcsoportjait.

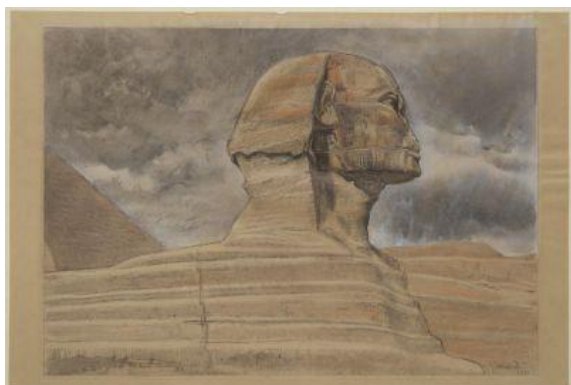
⁵ **Emil Schrödl** (1839–1914) osztrák szobrász, aki a 19. század második felében vált ismertté. A bécsi Képzőművészeti Akadémia professzoraként számos szobrász nemzedéket oktatott, és jelentős hatást gyakorolt a korszak szobrászati stílusára. Munkásságát a klasszicizmus és a historizmus jegyei jellemezték, amelyek gyakran megjelentek monumentális köztéri alkotásain és épületdíszítő szobrain

⁶ Eszter Götz, „Maróti Gézaéletmű-Atlantiszról”, *Régi-Új Magyar Építőművészet*, sz. 1. (2003), https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarEpitomuveszet_2003/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=53&layout=s.

⁷ Ács Piroska, „Mi vagyunk Atlantisz” - *Vederemo!* (Budapest: Iparművészeti Múzeum, 2002).

⁸ Vasárnapi Ujság, 1902. október 5.

től a Műegyetemen mintázást oktatott, az ő patronálásával született meg az egyetem legelső diáklapja, a Megfagyott Muzsikus is. Az 1900-as évek közepére az egyik legnépszerűbb magyar épületszobrásszá vált. Olyan ikonikus épületek szobrai köthetőek a nevéhez, mint a Zeneakadémia génuszai, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár vagy a Gresham-palota homlokzati díszítései.⁹ A következő két évtized során harminc különböző építéssel több mint 40 budapesti épület szobrán és díszítésén dolgozott.¹⁰

3. Akvarell - gízai Nagy Szfinx - 1931 - Iparművészeti Múzeum gyűjteménye

Hazai sikerei juttatták a Milánói Világkiállítás magyar pavilonjának megtervezésére vonatkozó megbízáshoz, aminek köszönhetően két, az egész életét meghatározó munkát is kapott. Ő tervezhette az első állandó magyar műcsarnokot a Velencei Biennálén, illetve Adamo Boari¹¹ itt kérte fel, hogy segítsen az éppen épülő Szépművészeti Palota belsőépítészeti munkáiban Mexikóvárosban. 1907-ben Mexikóba utazott, és

hazatérte után egészen 1921-ig készített terveket Borai részére. 1911-ben ő tervezte a Torinói Világkiállítás magyar pavilonjának a fővárost bemutató termeit. Egy évvel később pedig nekilátott zebegényi nyaralójának megépítéséhez. Az első világháború alatt hadifestőként dolgozott, járt az olasz, orosz és a török fronton is, így jutott el 1917-ben Jeruzsálembe és kezdte el foglalkoztatni a jeruzsálemi Salamon-templom. Ennek vázlatait közel egy évtizeddel később dolgozta csak ki, annak reményében, hogy az 1930-a chicagói világkiállításon megépül. 1918-ban festette a Csepeli Munkásotthon pannóit. 1922-ben készített pályaművet a londoni Bush House homlokzati szoborcsoporthoz, 1927-től Amerikában teljesített megrendeléseket, kezdetben a Cranbrook School-t díszítette domborműveivel, később pedig a detroiti Fisher

⁹ „Utóirat, 2008 (8. évfolyam, 1-6. szám) | Arcanum Újságok”, elérés 2024. október 4., https://adt.arcanum.com/hu/view/Utoirat_2008/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=106&layout=s.<https://library.hungarica>

[na.hu/hu/view/MEGY_PEST_Idszak_06_Maroti/?pg=21&layout=s](https://library.hungarica)

¹⁰ Pál Amanda, „Elsüllyedt világok szerelmese”, 2019. június 9., <https://kultura.hu/elsullyedt-vilagok/>.

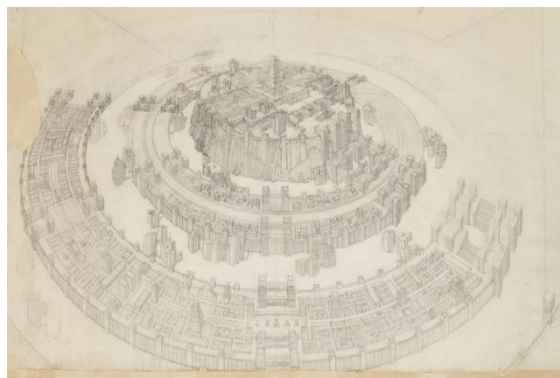
¹¹ **Adamo Boari** (1863-1928) 20. század egyik kevésbé ismert olasz építész, elsősorban Mexikóban végzett munkáiról vált híressé. Legismertebb művei közé tartozik a Palacio de Bellas Artes és a Palacio Postal, amelyek révén az európai klasszikus és szecessziós stílus elemeket ötvözte a mexikói kulturális és történelmi jelképekkel, új irányvonalat hozva létre a mexikói építészetben. Boari az építészeti újítások és a részletgazdag dekorációk mellett különös figyelmet fordított a modern építészeti technikákra is, illetve neki tulajdonítható a ma is páratlan üvegfüggöny ötlete.

Building-en és a Livingstone Memorial-on dolgozott. 1930-ban közel-keleti tanulmányútra indult, az út során készített krétarajzaiból és a Salamon-templom rekonstrukciós terveiből aztán 1931-ben Detroitban kiállítás nyílt. Még azévből adta le tervét a Rockefeller Center Radio City-jének mozaikpályázatára, de végül nem nyert. Ezután döntött a hazatérés mellett. Magyarországon egyre nehezebben kapott munkát. 1934-ben készítette el a Lágymányosi Nemzeti Stadion tervét, amelyet élete utolsó éveiben folyamatosan újragondolt, ám az épület sohasem valósult meg.

1937-től az emlékirataival párhuzamosan *Wir sind Atlantis* (Mi vagyunk Atlantisz) című kéziratán dolgozott. Ezen a tanulmányon keresztül Maróti komplex várostervezési kérdéseket boncolgatott a legendás Atlantisszal kapcsolatban.¹² Utolsó önálló megvalósult munkája a zebegényi Országzászló.

Egy országzászló felállításának gondolata először az Egyesült Államokból való hazatérése után

merült fel a kisváros közösségében. Korábban említett mellőzöttsége zebegényi nyaralójába űzte, ahol lehetősége nyílt tanulmányaiban és kézírataiban elmerülni, emellett viszont élénken foglalkoztatták a zebegényi közösséggel kapcsolatos ügyek. Az emlékhely építését adományokból finanszírozták és 1939-ben avatták fel.¹³ Utolsó éveiben már csak írással foglalkozott, 1941-ben halt meg.¹⁴

4. Atlantis-City felülnézeti, távlati képe - 1937-39 -
Iparművészeti Múzeum gyűjteménye

¹² Dezső Halácsi, „Építők Lapja”, 57., sz. 3. (1959),
https://adt.arcanum.com/hu/view/EpitomunkasEpitokLapja_1959/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=46&layout=s.

¹³ Rózsa Köpöczi, „Maróti Géza és Zebegény (1875–1941)”, *Hungaricana logo Könyvtár Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága kiadványai (1962–2012)*, 2003,
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Idszak_06_Maroti/?pg=21&layout=s.

¹⁴ Köpöczi.

Építészeti stílusának jellegzetességei

Maróti építészetét nehéz besorolni egyetlen stílus alá; nem nevezhetjük szecessziósnak, ugyanakkor tisztán art deconak sem. Talán az a legcélszerűbb, ha nem a stílust próbáljuk megnevezni, hanem a munkái mögött megbúvó gondolatiságot. A Gesamtkunstwerk azaz az összművészet szelleme Maróti minden művét velejéig áthatotta. Szobrai gyakran reflektálnak más művészetekre, a zene iránti rajongása mind a velencei, mind a milánói pavilonnál a zeneszobákban testet ölt, enteriőrjeit pedig gyakran tette teljessé saját bútoraival, és építészeti munkái során előszeretettel dolgozott együtt más művészekkel is. Állandó munkatársaként tarthatjuk számon Fischer József¹⁵ építész, Körösfői-Kriesch Aladár¹⁶ festőművészt, Telcs Ede¹⁷ szobrászt, de még Róth Miksa¹⁸ üvegművest is.

5. Kandallódísz - 1902 -
Iparművészeti Múzeum
gyűjteménye

---

¹⁵ **Fischer József** (1873–1942) magyar építész és építészeti grafikus, a szecesszió és az art deco kiemelkedő alakja. Tanulmányait Budapesten, Berlinben és Münchenben végezte, ahol különböző stílusirányzatokkal ismerkedett meg, amelyek nagyban formálták munkásságát. Legismertebb alkotásai közé tartozik a budapesti Váci úti Kölcsonös Biztosító Társaság épülete és a Hungária Fürdő homlokzata. Fischer gyakran ötvözte a historizáló elemeket modern formavilággal, hozzájárulva a 20. századi magyar építészet megújulásához és nemzetközi elismeréséhez.

¹⁶ **Körösfői-Kriesch Aladár** (1863-1920) a századforduló magyar művészvilág egyik legfontosabb alakja, a Gödöllői Művésztelep alapítójaként és vezetőjeként meghatározó szerepet játszott a magyar szecesszió és a népművészet modern megújításában. Körösfői művészete a festészet, az iparművészet és az építészeti dekoráció határain átívelve egy átfogó nemzeti stílus megteremtésére törekedett, amelyben a magyar népi motívumokat helyezte a középpontba. Alkotásait a természet közeli szimbólumok, az ornamentális díszítettség és az összművészet eszméje jellemzi, amelyet művészként és pedagógusként is sikeresen közvetített.

¹⁷ **Telcs Ede** (1872-1948) az egyik legjelentősebb magyar szobrász, főként emlékműveiről és épületplasztikáiról vált ismertté. A szobrászat különböző műfajain belül alkotott, művei között megtalálhatóak portrék, síremlékek, köztéri szobrok és homlokzati díszek. Olyan alkotásai, mint a budapesti Kossuth Lajos-szobor és a temesvári Deák Ferenc-emlékmű, fontos részét képezik Magyarország és a régió közterületeinek.

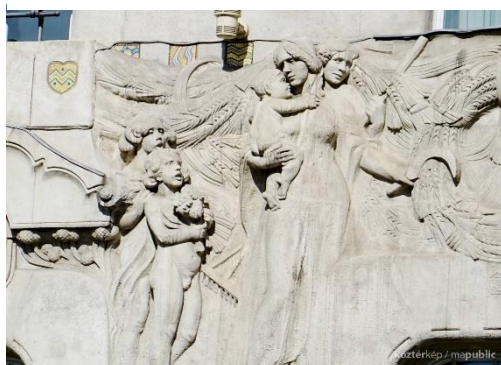
¹⁸ **Róth Miksa** (1865-1944) a 19-20. századi magyar iparművészet kiemelkedő alakja, elsősorban üveglakai és mozaikjai révén vált híressé, amelyek számos középületet és templomot díszítenek nem csak Magyarországon de világszerte. A magyar szecesszió és az art deco stílus fontos képviselőjeként Róth művészete a korabeli építészet és dekoratív művészetek szerves részévé vált, amelyet több generáció építészei, köztük Maróti Géza is előszeretettel alkalmaztak alkotásaikban.

Népi motívumok

Maróti saját stílusának egyik legmeghatározóbb pillére a népi motívumok használata. Elsősorban természetesen a magyar néphagyományokról beszélünk, de nagy hatással voltak rá más, külföldi „népi építésként” számontartott tervezők is. Nem véletlen tehát, hogy barátai közt tudhatta Eliel Saarinen¹⁹ és Armas Lindgreen²⁰ finn építőművészeket.

7. Walkó-ház épületszobrai - 1901 - Köztérkép.hu

6. A munkás és a gondtalan élet - Köztérkép.hu

Egyik legelső munkáján, a még Oppenheimerrel közösen készített Walkó-ház²¹ homlokzati plasztikáin már megfigyelhetők a jellegzetes Maróti-féle elemek. A skandináv hagyományokból merítve erdei állatokkal díszítette a homlokzatot, de épületen első alkalommal itt tűnik fel a magyar hagyományokban gyökerező kukorica- és búzamotívum is.²²

Ez utóbbit rengeteg alkalommal újra felhasználta, leghíresebb művein kivétel nélkül fellelhető a rónai búzakarász stilizált alakja. A búzamotívum már Maróti előtt is mélyen gyökerezett a magyar népművészetben, sőt, ezt a növényt, a bőség univerzális jelképeként tartják számon. A korábbi évszázadokban is méltán híres és jó minőségű búza ismert volt Európa-szerte, nem véletlenül nevezte Mária Terézia Magyarországot a birodalma éléskamrájának. De Petőfi Alföld című versében, sőt a magyar himnuszban is feltűnik ez a jól ismert szimbólum.

¹⁹ **Eliel Saarinen** (1873–1950) finn építész és formatervező, a modern építészet és az art deco kiemelkedő alakja. Elsősorban az art deco stílus egyik meghatározó képviselője, legismertebb alkotása a helsinki pályaudvar, amely elegáns, letisztult formáival és az északi szecessziót idéző díszítéseivel vált ikonikussá.

²⁰ **Armas Lindgreen** (1874–1929) finn építész, a finn szecesszió (Jugendstil) egyik meghatározó alakja. Munkái között szerepel a helsinki Nemzeti Múzeum. Lindgreen munkásságát a hagyományos finn motívumok modern megközelítéssel való ötvözése jellemezte, és nagy hatással volt a 20. század eleji finn építészet fejlődésére.

²¹ Budapest, Aulich utca 3., építész: Kőrössi Albert, épült: 1901

²² Gerle János, „Maróti Géza építészet és szobrászat határán”, *Magyar Építőművészet* 32. (1983), https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarEpitomuveszet_1983/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=487&layout=s.

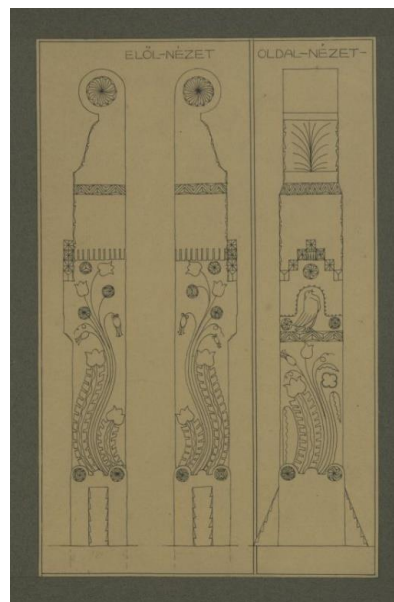
8. A milánói pavilon búzamotívumos boltíve - 1906 - Iparművészeti Múzeum gyűjteménye

Első ismert megjelenése az 1900-as párizsi világkiállítás katalógus borítójának első díjas tervéhez 1899-ben készített vázlatrajzán látható.²³ A Walkóházon még csak az önálló búzakaralásokból álló sorminta figyelhető meg, a Gresham-palota²⁴ homlokzatát díszítő „A munkás és a gondtalan élet”²⁵ című szoborcsoport részeként már kötegekben láthatjuk az ismert gabonafélét, ám a Maróti által leginkább kedvelt formája, a koszorúba kötött, indaszerűen egymásba fonódó nyalábok voltak. A

Milánói Világkiállítás és a Velencei Biennálé Magyar Pavilonja mellett a mester saját, zebegényi házában, sőt Róth Miksa Nefelejcs utcai lakásában is helyet kapott ez a díszítőelem. Ez utóbbi két helyen már az ikonikus Zsolnay-kerámia helyett csak gipszöntvény formájában.²⁶

Másik kedvelt, jellegzetesen magyar növény, a tulipán is felbukkan az építész művein, például a velencei kopjafákon vagy a pavilon épületén, ahol tulipános mozaikok díszítik az erkély mellvédjét. De a mozaikos megoldás Horti Pál²⁷ síremlékén is megtalálható.²⁸

Maróti előszeretettel alkalmazta a növénymotívumokat az épületplasztikákhoz. Így tűnik fel a napraforgó, mint díszítőelem, a Villamoskészülékek Gyára és Bérháza²⁹ egykori épületén, de időnként kevésbé gyakori elemeket is használt, mint a bogáncs, viaszvirág³⁰ vagy a liliom.³¹

9. Tervek a Velencei Biennálé tulipános kopjafáihoz - 1907 - Iparművészeti Múzeum gyűjteménye

²³ Géza Boros, *A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén* (Budapest: Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, 2022).

²⁴ Budapest, Széchenyi István tér 5-6., építész: Quittner Zsigmond, épült: 1907

²⁵ Pál Tamás, „A munkás és a gondtalan élet”, elérés 2024. október 11., <https://www.kozterkep.hu/41626/a-munkas-es-a-gondtalan-élet>.

²⁶ Boros Géza, „EGY KIS BARBÁR ERŐT ADVA A SUBTILIS RÉSZLETEKNEK”, *Artmagazin*, sz. 18. évf. 3. sz. (2020).

²⁷ **Horti Pál** (1873–1944) magyar építész és belsőépítész a szecesszió és a korai modernizmus jeles képviselője volt. Pályája során több jelentős középület és lakóház tervezésében vett részt. Stílusában gyakran ötvözte a magyar népművészeti motívumokat a szecesszió dekorativitásával, egyedi, nemzeti karaktert adva munkáinak.

²⁸ Boros, *A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén*.

²⁹ Budapest, Eötvös utca 38., épült: 1920

³⁰ Rákóczi u. 86, épült: 1906

³¹ Kiskunfélegyháza, Constantinum, Petőfi utca 2.

10. A Rákóczi utca 86. növényornamentikája - 1906 - Köztérkép.hu

11. Villamoskészülékek Gyára és Bérháza - Napraforgó díszítés - 1920 - Köztérkép.hu

Antropomorf díszek

12. Magyar Általános Hitelbank -
Nőalakok – 1913 – Köztérkép.hu

13. Anyák a gyermekeikkel - szobor a
Széchenyi-fürdő kertjében - 1930 körül
- Köztérkép.hu

A növényi ornamentika mellett a nő- és gyermekalakok is jellegzetes módon tűnnek fel Maróti alkotásain, habár ezek időnként a társalkotók stílusához igazodnak. A Villamoskészülékek Gyára és Bérháza, a Magyar Általános Hitelbank³² is magáénak tudhat néhány ilyen jellegzetes közhölgyet,³³ a Széchenyi-fürdőnek³⁴ pedig nem csak a homlokzatán, de a kertjében is megtalálhatóak voltak egészen a második világháborúig. Az azt követő években a szobroknak valamikor nyoma veszett, így már csak képekről tudhatunk létezésükről.

Szintén Maróti sajátos ízlését tükrözi, hogy számos budapesti épület homlokzatán, illetve a belső terek díszítéseként is megtalálhatóak a barokkot idéző puttók. Valami megmagyarázhatatlan szerelem fűzte őt ezekhez a giccses pufók angyalkákhoz, és ez a kötődés gyakran volt vita s tréfa tárgya a barátai között. A Takarékpénztár és a Széchenyi fürdő belső tereiben és a Zichy Jenő utcai házán is egyaránt megtalálható ez

a díszítőelem. A Maróti puttói természetesen nem kizárólag a magyarországi épületeken jelentek meg, hanem helyet kaptak a Milánói Világkiállítás zeneszobájában, a velencei műcsarnok falain, de még a michigani Cranbrook Művészeti Akadémia homlokzatán is.³⁵ A fent említett példák a mai napig teljes pompájukban megcsodálhatóak, kivéve a velencei domborműveket, melyektől a következő átalakítás során elsőként szabadultak meg a tervezők.

36

14. Puttó szoborscska a Széchenyi-fürdőben
- Köztérkép.hu

15. Puttós dombormű a Takarékpénztár
épületében – Köztérkép.hu

³² Budapest, József nádor tér 2-4., épült: 1913

³³ Tamás Pál, „Ülő nő”, elérés 2024. október 11., <https://www.kozterkep.hu/40979/ulo-nok>.

³⁴ Budapest, Állatkerti krt. 9-11., építész: Czigler Győző, épült: 1913

³⁵ Mayman Lynette, „Geza Maroti”, Cranbrook Kitchen Sink, elérés 2024. október 23., <https://cranbrookkitchensink.com/tag/geza-maroti/>.

³⁶ „EGY KIS BARBÁR ERŐT ADVA A SUBTILIS RÉSZLETEKNEK”, Artmagazin, 2022. május 3., https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/egy_kis_barbar_erot_adva_a_subtilis_reszleteknek.

A Szent Korona motívum

Bizton állíthatjuk, hogy a pikkelymintás háromszöget tekinthetjük a „legmarótságosabb” motívumnak, melyet a tervező pavilonjainál, de későbbi, óceántúli munkáiban és a csepeli munkásotthon mennyezeti freskójánál is újra felhasznált.

Ez a motívum nem csak végigkíséri Maróti teljes munkásságát, de megjelenik minden műfajban, melyben valaha is alkotott, legyen szó bútorról, mozaikról, falfestményről vagy épületszoborról.

A motívum eredetét a Szent Korona íves és háromszög alakú pikkelyes mintájú zonmáncképei jelentik.³⁷ Ezekből a háromszögek honosodtak meg a művész szimbólumrendszerében, talán azért is mert a románkori kapuzatok egyik kedvelt motívuma a cikcakkos farkasfogmintát idézték, és ez tökéletes harmóniát alkotott a velencei pavilon homlokzatán.

A minta egyik változata a magyar címerből vett hármashalommal – mely a hagyomány szerint Magyarország három legmagasabb hegyét, a Mátrát, a Tátrát és a Fátrát hivatott jelképezni – és az apostoli kettőskereszttel egészül ki. Maróti nem csak a pavilon homlokzatán, de egyes belsőépítészeti elemeknél és bútorterveinél is felhasználta ezt a mintát. A másik alkotó, akit szintén inspirálhatott ez a szimbólum, az Maróti egykori tanítványa, Kós Károly volt, aki a velencei pavilon kiviteli terveinek megrajzolásában is segédkezett. Kós Károly zebegényi Havas Nagyboldogasszony-templomának üveglakain szintén megtalálható ez a jelkép.

A hagyományos verzóit, azaz a pikkelyes mintát, a heraldikai jelentéstől kicsit eltávolodva alkalmazta, variálta, így bár az eredeti jelentése elveszett, mégis afféle magyaros díszítőelemet

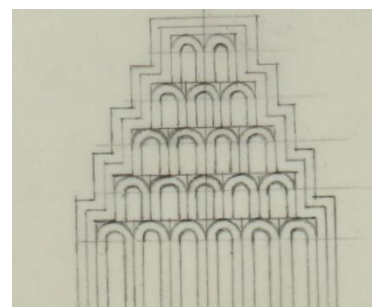
16. Torinói Világkiállítás Budapest Székesfőváros terméből - 1911 - Iparművészeti Múzeum

18. Szent Korona motívum a velencei pavilon homlokzatán - Artmagazin

17. Címeres motívum a velencei pavilon homlokzatán - Építészfórum

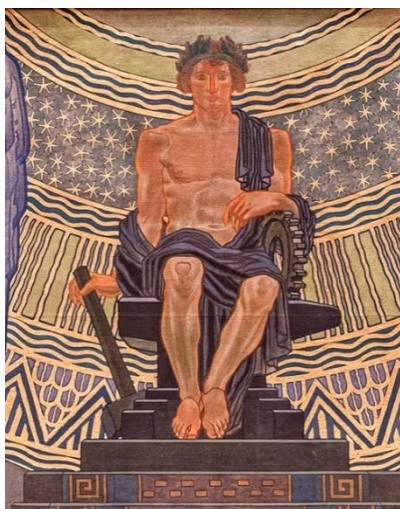
19. Vázlat a Szent Korona-motívum egyik változatáról - Iparművészeti Múzeum

³⁷ Boros, A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén.

kapott. Számtalan alkalommal használta iparművészeti munkáinak díszítésére, építészeti terveihez, még saját zebegényi házának dekorálására is.

1920-ban készítette a Csepeli munkásotthon mennyezeti freskóit, ahol ez a motívum a háttérret adó napkorong sugarait jelképező félköríves sávokban jelenik meg. De ugyanezt a kompozíciós megoldást alkalmazta a mexikói Bellas Artes színpad feletti mozaikján vagy a Center Radio City pályázatára készített mozaiktervén.

Maróti szerencséjére, a kor divatjának változása és az art deco még inkább népszerűvé tette a szent korona-motívumot, ami a kései húszas évekre már teljesen elvesztette nemzeti jelentését s már csak tetszetős díszítőelem volt. Így került az Albert Kahn³⁸ közös Livingstone Memorial bronzajtajára is.

21. Csepeli munkásotthon freskója – Polinszky Tibor

22. Terv a Rockefeller Center pályázatára - MunArq

20. A Bellas Artes mozaikja - @PalacioOficial

23. Living Stone Memorial ajtaja - eherg.com

³⁸ **Albert Kahn** (1869–1942) amerikai építész, a modern ipari építészet úttörője, aki különösen az Egyesült Államokban megvalósított gyárépületeiről vált híressé. Kahn "a Detroit építészé" néven ismert, mivel a város ipari központtá fejlődésében meghatározó szerepe volt. Munkásságában ötvözte a funkcionális tervezést a hatékony építési technikákkal, és az egyik első építész volt, aki széles körben alkalmazta a vasbetont, ami lehetővé tette az addiginál tágasabb, fényesebb, és tűzállóbb ipari épületek létrehozását.

24. A velencei pavilon kapuzata - Artmagazin

Eozinmázás kerámia

Bár a Zsolnay épületkerámia igen kedvelt volt a korszakban, Maróti művészetében így is a szokásosnál fontosabb szerepet kapott. A századforduló környékén divatba jött eozinmázás kerámiának egyik legnagyobb népszerűsítőjeként rengeteg alkalommal felhasználta, nem csak, mint független alkotások anyaga³⁹, de mint dekoratív burkolóanyag⁴⁰, vagy mozaikos díszítőelem⁴¹ is. Sőt saját maga is kísérletezett a mázzal a tökéletes összhatás érdekében. Emlékirataiban így ír a milánói pavilon boltíveiről:

„Ezen íveket saját eljárásom szerint lapezüsttel megezüstöttem, azután meg lettek sárgára sellakkozva, és végül finom szürkével a mélyedésekben patinázva. A hatás oly finom volt, mint egy régi templomi aranyozás, mely dacára a nagy felületeknek, nem hatott durván.” – Maróti Géza⁴²

Mozaikok

Fontos megemlíteni a mozaikok szerepét is Maróti munkásságában. A mozaikok igencsak közkedveltek voltak ebben az időben, így nem csoda, hogy Maróti is előszeretettel, sőt, még talán kortársainál is gyakrabban használta homlokzatszínt és belsőépítészeti munkáinál egyaránt. Így kerültek kis aranymozaik díszítések a Gresham-palota és a velencei magyar pavilon homlokzatára, vagy a mexikói Bellas Artes színpada fölé.

³⁹ Kacsás-kút, Milánó

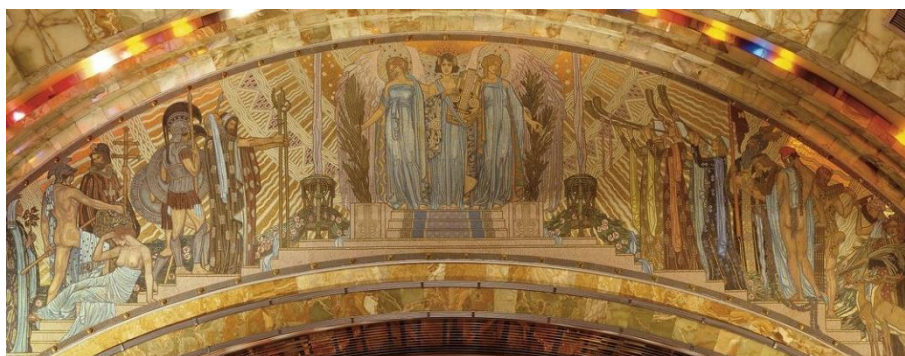
⁴⁰ pavilonok boltíve és lábazata - Milánó és Velenve

⁴¹ Bellas Artes – mozaik boltív a nézőtér felett

⁴² Maróti Géza, *Lapis angularis IV - Maróti Géza Emlékiratai* (Budapest: Magyar Építészeti Múzeum, 2002).

A kultúra/művészet megszületése, mint visszatérő téma

Miután a motívumokat az utolsó részletekig is kielemeztük, ideje a nagy egészet szemügyre venni. Maróti alkotásait áttekintve, különösképpen a festményeit is mozaikjait, feltűnhet, hogy témájuk nem csak hogy nagyon hasonló, de sok esetben meg is egyezik. Mintha ugyanazt a történetet gondolta és rajzolta volna újra egész élete során, az éppen aktuális helyhez, időhöz és stílushoz alakítva. Ez a téma pedig nem más, mint a kultúra és a művészet megszületése. Jellemzően múzsákat vagy angyalokat állít a kompozíció középpontjába, körülvéve a művészethez kapcsolódó legkülönbözőbb valós és allegorikus alakokkal. Feltűnhetnek görög filozófusok, költők, balladai szereplők is. Ez a téma a Zeneakadémia homlokzatán jelenik meg először Telcs Ede domborműveinek tolmácsolásában, ahol kis puttók mutatják be a zene születését is fejlődését. Ezt a témát Maróti még a két híres pavilonjánál is megismétli, majd a Bellas Artes színpad feletti mozaikján jelenik meg, aminek szinte teljes mása kerül a Csepeli Munkásotthonba is. A téma ugyanaz, csak a „csomagolás” változik egy kicsit a Cranbrook Schoolban: Maróti itt az ókori Egyiptom jellegzetes stílusában vonultatja fel az emberiség és a kultúra születését bemutató alakokat.⁴³

26. A Bellas Artes mozaikja - @PalacioOficial

25. Terv a Rockefeller Center pályázatára - MunArq

---

⁴³ Lynette, „Geza Maróti”.

A Milánói Világkiállítás pavilonja

27. A milánói pavilon bejárata - Iparművészeti Múzeum

melynek listáján a Bálint és Jámor iroda, Faragó Ödön, Horti Pál, Toroczkai Wigand Ede mellett Maróti Géza is szerepelt. A pályázatot végül Horti Pál nyerte. A pavilon az erdélyi és a hagyományos magyar építészetből merített inspirációt, falait Róth Miksa mozaikjai, Körösfői-Kriesch Aladár freskója díszítette, a tetőcserepek pedig a korban nagyon divatos Zsolnay pirogránitból készültek.⁴⁴

Maróti első valódi nemzetközi munkája viszont kétségtelenül az 1906-ban megrendezett Milánói Világkiállítás Magyar Pavilonja volt.

28. A milánói pavilon berendezése - Iparművészeti Múzeum

Maróti Géza neve okkal merül fel a pavilonok, különösképpen a Milánói Világkiállítás és a Velencei Biennálé magyar pavilonja kapcsán. Azt viszont kevés forrás említi, hogy nem ezek voltak az első nemzetközi pavilonok, melyeknek tervezésére felkérést kapott. 1904-ben a St. Louis-i világkiállítás során Magyarország ugyan nem kapott önálló csarnokot, de a Monarchia kiállítóterében saját termeket rendezhetett be. Ennek kialakítására írtak ki meghívásos pályázatot

Annak ellenére, hogy nem volt építész, mégis a pavilon belső kialakításának megtervezésére személyesen őt kérték fel, ami nem csekély felháborodást váltott ki a szakma oldaláról⁴⁵ Maróti munkáját Fisher József és Faragó Ödön is segítette.

A kiállítás a magyar háziipart helyezte reflektorfénybe, ami nem csak a korszak magyar mentalitásából adott egy kis ízelítőt, de Maróti, éppen kialakulóban lévő stílusával is összhangban volt. A kiegyezés után gazdaságilag is fellendülő Magyarországot is elérte az Európán végigvonuló identitáskeresési-láz. Művészek, építészek, zenészek, irodalmárok százai keresték a

⁴⁴ https://adt.arcanum.com/hu/view/Utoirat_2008/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=106&layout=s

⁴⁵ Géza, *Lapis angularis IV - Maróti Géza Emlékiratai*.

választ arra, „mi a magyar?”. Ezzel nem csak a gyökök felkutatása és a hagyományok megőrzése volt a céljuk, de az Ausztriától való kulturális elkülönülést is szolgálta. Így nem csak a milánói, hanem a korábbi világkiállításokon is igyekeztek a lehető legjobban bemutatni a magyar kultúra függetlenségét és egyediségét.⁴⁶

Alig egy hónappal a kiállítás megnyitása után egy váratlan tűz elpusztította a pavilon teljes berendezését, ráadásul pár nappal a bírák által tartott szemle előtt. Maróti személyesen felügyelte a helyreállítási munkákat, és nem egész két hónappal később a kiállítás újra megnyithatta kapuit.

29. A pavilon romjai a tűz után - Iparművészeti Múzeum

„Hihetetlen rövid idő alatt ott állott ismét a galambos udvar – néhány aranyos ív, a kacsáskút,, új vitrinák, újj anyag. a megnyitáson még nedves foltok látszottak a falakon, de volt sok virág, és nagy meghatottság, hogy sikerült Magyarországnak bebizonyítani erejét és akarását.”⁴⁷

Mindenki meglepetésére, bár kisebb területen, de páratlan színvonalú kiállítást sikerült rendezni, nagyrészt az eredeti tervekhez hűen. Az új pavilon is osztatlan sikert aratott és az amúgy is népszerű magyar iparművészet számos díjat zsebelhetett be.

⁴⁶ <https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/8ef70c92c29f7ca483536d5708d50c22>

⁴⁷ Géza, *Lapis angularis IV - Maróti Géza Emlékiratai*.

A pavilon elrendezése és berendezése

A kiállítást három elkülönülő tematika szerint rendeződött: a magyar háziipar, a magyar iparművészet és az iparművészetek oktatása. Maróti az iparművészeti szekció helyiségeért és az üveggel fedett előcsarnokért, Faragó Ödön pedig más magyar művészekkel és oktatókkal a kiállítás többi terméért felelt. A pavilon helyiségeit összefogó oszlopcsarnokokból egy barlangszerű előtérbe juthattak a látogatók, ahol ezoinmázás kerámiacsempékkel borított boltíveken át lehetett a kiállítás többi termét megtekinteni. Ezek a román kori templomok bélietes kapuzatát idéző⁴⁸ boltívek időről időre felbukkannak Maróti későbbi munkáin, még ha nem is Zsolnay kerámiával burkolt formában. A boltív használata hatott más tervezők pavilonjaira is a következő években. Például Fischer József vadászkastélyán is megfigyelhető az 1910-es

30. A Bécsi Vadászkiállítás pavilonja - Iparművészeti Múzeum

Bécsi Nemzetközi Vadászkiállításon.⁴⁹ Az előcsarnok legfontosabb kiállítási darabja a négy méteres Génusz volt, pontos másolata annak, amit Maróti a Zeneakadémia homlokzatára készített. Innen nyílt a díszterem, melynek újító tetőablakaira így emlékszik vissza az építész:

„Azután jött egy egészen bolond dolog, melynek váratlanul világhíre lett. Egy óriási felülvilágító díszterem, melynek szükségből hajlított mondhatnám bab alakú alaprajza volt.”⁵⁰

32. A pavilon felülvilágítója - Iparművészeti Múzeum

31. A pavilon központi terme - Iparművészeti Múzeum

⁴⁸ Boros, „EGY KIS BARBÁR ERŐT ADVA A SUBTILIS RÉSZLETEKNEK”.

⁴⁹ Örökség, 2010 (14. évfolyam, 1-12. szám)2010 / 2. szám

⁵⁰ Géza, *Lapis angularis IV - Maróti Géza Emlékiratai*.

A díszítés is kifejezetten „marótis” a stilizált búzakalászokkal és a koszorúkötegekkel. Az eozinmázás csempék ezen kívül az ajtók lábazatán is megjelennek, illetve a méltán híres kacsás kút – mely az előcsarnokot díszítette – szintén ebből a sajátos fényű anyagból készült.⁵¹ Marótinak tulajdonítható a kör alakú zeneszoba, aminek központi eleme Telcs Ede Beethoven szobra volt, illetve a falakat díszítő, zenélő puttókat ábrázoló dombormű is. A bútorok is mind Maróti tervei alapján készültek; a zeneszekrény, melyet kívülről a már sokat emlegetett búzakalász-, belül pedig váltakozó háromszögmotívum díszített, a világos elemekben szív alakú féंबरakással. A szív-motívum nagyon hangsúlyos a milánói pavilonnál: megjelenik a falakon, a zeneszoba bútorain, sokszor a háromszögmotívum kiegészítéseként is. A kompozícióhoz tartozott még két halászszek, melyek formája szintén egy régi népi bútorformából merítkezett. A háromlábú szék szív alakban végződő támláját is két szív közé ékelt háromszögbe foglalt hármaskör motívum díszítette. A korábban is emlegetett szent korona motívum ezen változata a pavilon lépcsőjének oszlopdíszje volt, illetve annak pontos mása ma a pécsi Zsolnay-kút egyik díszítőeleme.⁵²⁵³

33. A zeneszoba berendezése - Iparművészeti Múzeum

34. Telcs Ede Beethoven-szobra - Iparművészeti Múzeum

35. Kettőskereszt és háromszögmotívumos gipszöntvények a pavilon kiállításáról - Iparművészeti Múzeum

⁵¹ Magyar Iparművészet IX. évf. 4-5. szám. (1906. július-szeptember.)

⁵² Boros, A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén; Dóra Bródy-Maróti, „Apámról, Maróti Gézáról”, *Magyar Építőművészet* 78. évfolyam, sz. 1-6. szám (1987): 49–53.

⁵³ <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/kiallitasfoto-zeneszoba-az-1906-evi-milanoi-vilagkiallitas-magyar-pavilonjaban/356?f=2SfHfYAMeQY14dS70esAwX6uXPCL5psl0dMltYvyxGGSMW7BoN7yDxpRzxa18GplAz7yDMb2rOcO3H7BXdx8Gpl4Hq5APnmckpN8Y&n=13>

Maróti munkáin megfigyelhető, hogy a színek háttérbe szorulnak, és inkább a formák változatosságával dolgozik a művész, szemben Faragó Ödönnel, aki előszeretettel alkalmaz olyan élénk színeket, amelyek a magyar népművészetben is gyakorta előfordulnak. A kontraszt ellenére a két művész kiválóan tudott együtt dolgozni a pavilonon, viszont éppen ez a különbség segítette kiemelni Maróti munkáját a többi közül.⁵⁴

A tervező egyik legfontosabb újítása, hogy bár ezek a pavilonok ideiglenesnek készültek, a belső kialakítása mégis arra törekedett, hogy az állandóság látszatát keltse. A Zsolnay kerámiaacsempék, a vakolt falak és a márványburkolatok mind ezt a célt szolgálták. Részben ez is a siker részét képezte, de ennél fontosabb, hogy hatással volt a későbbi évek kiállításaira Olaszországban. A faenzai Torricelli és a Vicenzai Iparművészeti Kiállítás pavilonja is minden kétséget kizáróan a milánói és a később megépült velencei pavilon elrendezését és motívumait követte.

38. Az első pavilon Génusza - Iparművészeti Múzeum

39. Az első pavilon kacsás-kútja - Iparművészeti Múzeum

37. A második pavilon kacsás-kútja - Iparművészeti Múzeum

36. A második pavilon Génusza - Iparművészeti Múzeum

⁵⁴ Magyar Iparművészet IX. évf. 4-5. szám. (1906. július-szeptember.)

A Velencei Biennálé Magyar pavilonja

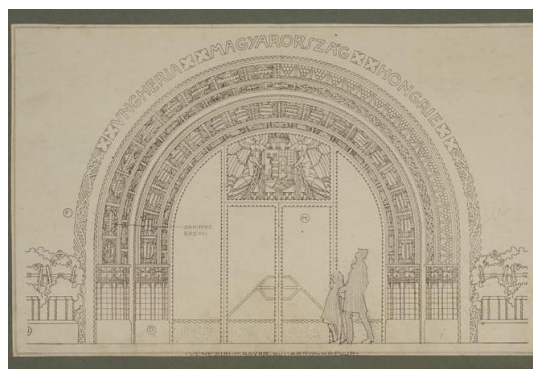
40. A Velencei Biennálé Magyar Pavilonja Napjainkban -
Építészfórum

A nemzetközi hírnevet ugyan a Milánói Pavilon hozta el Marótinak, de legjelentősebb munkájának mégis a Velencei Biennálé Magyar Pavilonját tekintjük. A világkiállítás sikerei után Olaszország nem csak telket ajánlott egy állandó magyar „műcsarnok” létrehozására Velencében, illetve helyet a kétévente megrendezésre kerülő nemzetközi kiállításon, hanem Máróit

kérték fel a pavilon megtervezésére, kifejezetten Velence kormányzójának, Grimani grófnak a kérésére.

A terv első változata már 1906-ban elkészült, alapjául a sikerrel vizsgázott Milánói Pavilon szolgált. A tervek többször módosultak, így alakult ki 1908-ra a végleges épület, a mára már ikonikusnak mondható magas kontyolt tetővel, boltíves, bélietes kapuzatokat idéző bejáratral és előreugró homlokzattal. A belső terek elrendezése és díszítése lényegében a milánói csarnok megismétlése, olyannyira, hogy a két pavilonról készült képeket sokszor még a szakértők is összekeverték. Így készült „ikertestvére” a búzakalászos boltívnek, a zenesobának, az apszis kandallójának, és a társzművészek legnagyobb bosszúságára, még Telcs Ede zenélő puttóinak is, melyeket Maróti pusztá dachból tett a pavilon terveire.⁵⁵

*„Én meg csupa ellenkezésből csináltam egy magas lambériát amikor ők egy alacsonyat akartak és belenyomtam a nagyterem egyik oldalába az én köralaprajzú zenesobámat, ezzel akarván dokumentálni, hogy ezen műcsarnokot tulajdonképpen a milánói iparművészeti kiállítás szerezte a magyar képző – vagy ahogy akkor hívták őket – képzeltművészeknek.” – Maróti Géza*⁵⁶

41. A pavilon bejáratának terve - Iparművészeti
Múzeum

⁵⁵ Boros, A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén.

⁵⁶ Boros, „EGY KIS BARBÁR ERŐT ADVA A SUBTILIS RÉSZLETEKNEK”.

Az újítások és jelentős változások leginkább az épület külsején figyelhetők meg. A homlokzatok igen gazdagok a magyarosabbnál magyarosabb motívumokban, díszítésekben.

A meglehetősen sajátos alakú boltíves bejáratral díszített kapuforma szintén nem először fordult elő Maróti munkássága során. A Pécsi Országos Ipar- és Mezőgazdasági Kiállítás műcsarnoka 1907-ből határozott elődje a Velencei Pavilonnak

A búzakalászos boltív Milánóhoz képest módosult kicsit, mert míg eredetileg mindkét

42. Pécsi Országos Ipar- és Mezőgazdasági Kiállítás műcsarnoka - Iparművészeti Múzeum

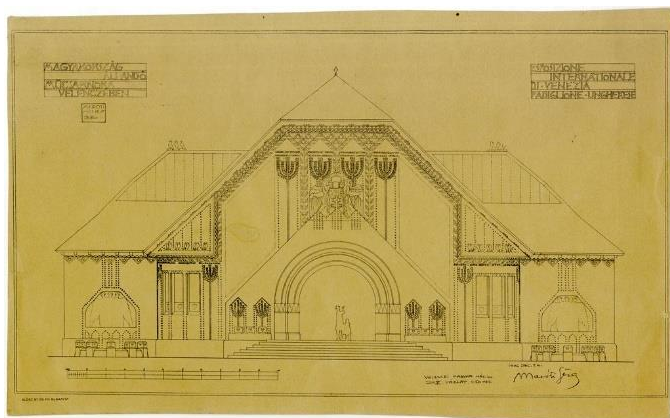
sávot a búzamotoívum díszítette, addig Velencében a külső íven a helyét átvette a háromszöges szent korona-motívum, a kettő közt pedig egy geometrikus, de mégis növényre emlékeztető minta fut végig.

A szent korona-motívum módosult, kettőskeresztes változta dombormű formájában jelenik meg a bejárat felett, hangsúlyozva a magyarság ezeréves mivoltát.⁵⁷

A spanyol király diadalíve még egy, a pavilonon is szerepet kapó alakzat előfutárának tekinthető. A homlokzatot díszítő mozaikok keretezése ugyanaz a hatszög forma mely, a díszkaput is jellemezte. A keret tetejének záróeleme a Szent Korona egy stilizált részlete.

43. A spanyol király diadalíve - Iparművészeti Múzeum

44. A pavilon homlokzati terve - Iparművészeti Múzeum

⁵⁷ Boros, A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén.

A mexikói Bellas Artes

45. Bellas Artes napjainkban - saját fotó

A világkiállítás nem csak a biennálé adta lehetőségek miatt volt kifizetődő, de az egy másik, még nagyobb szabású megbízást is hozott.

1906-ban Adamo Boari⁵⁸ a mexikói kormány felkérésére látogatta meg a Milánói Világkiállítást, azzal a céllal, hogy építészeket és művészeket toborozzon az újonnan épülő operaházhoz Mexikóvárosban. Ebben az időben Mexikó kormányzója Porfirio Díaz az ország függetlenségének 100. évfordulójára egy, a fővárost

megszépítő építkezési programba kezdett. Példának az európai építészetet tekintették, nem véletlen tehát, hogy maguk a tervezők is javarészt európaiak voltak.

Maróti minden előzetes pályázat vagy konkurencia nélkül kapta meg a felkérést Boaritól a Szépművészeti Palota belsőépítészeti terveinek elkészítésére, ám első alkalommal visszautasította az ajánlatot. Ekkor a fiatal építész már házas családapa volt, nem állt szándékában hosszú hónapokra elhagyni feleségét és 7 éves kislányát. Végül idővel mégis meggondolta magát. Naplóbemjegyzéseiből kiderül, hogy ennek oka leginkább a milánói tűz okozta anyagi veszteség, melyre gyors és hatékony megoldást jelentett ez az óceántúli megbízás.⁵⁹ Maróti Dóra, az építész lánya így emlékszik vissza az esetre:

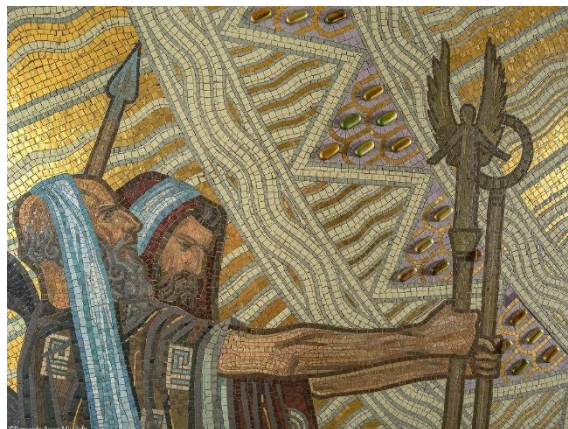
46. Maróti Géza az üvegmennezyet 1:1 arányú tervével - Cranbrook Kitchen Sink

⁵⁸ **Adamo Boari** (1863-1928) a 20. század egyik kevésbé ismert építésze, elsősorban Mexikóban végzett munkáiról vált híressé. Legismertebb művei közé tartozik a Palacio de Bellas Artes és a Palacio Postal, amelyek révén az európai klasszikus és szecessziós stíluselemeket ötvözte a mexikói kulturális és történelmi jelképekkel, új irányvonalat hozva létre a mexikói építészetben. Boari az építészeti újítások és a részletgazdag dekorációk mellett különös figyelmet fordított a modern építészeti technikákra is, illetve neki tulajdonítható a ma is páratlan üvegfüggöny ötlete.

⁵⁹ Mónika Sente-Varga, „Participación húngara en la construcción del Teatro Nacional de México, hoy Palacio de Bellas Artes”, 2010.

„Később, már Budapesten a József utcai műteremben emlékszem egy látogatóra. Kövér, barna, cseppet se finom külsejű, középkorú nő volt. Papa azt mondta, ez Iturbide, mexikói hercegnő és az opera miatt jött. Éveken át készültek a tervek”⁶⁰ – Bródy-Maróti Dóra

Maróti 1907 decemberében utazott Mexikóba, 1908 és 1921 között dolgozott a Bellas Artes egyes részeinek tervein, többek közt a belső kialakításon, a nagyszínpad feletti üvegmennyezetén, a kupola csúcspdíszén és az azóta is egyedülálló üvegfüggönyön. 1910-ben kitört a forradalom Mexikóban, ami megakasztotta a munkálatokat.⁶¹

47. Részlet a színpad feletti mozaikból - @PalacioOficial

Maróti egyébként 1919-ben megkísérelte a visszatérést Mexikóba, ajánlkozott más építészeti munkák elvégzésére a Bellas Artes épületén, illetve mexikói állampolgárságért is folyamodott, ám próbálkozása siker nélkül maradt.

A több mint két évtizedes munka során Maróti számtalan tervet és javaslatot készített a Szépművészeti Palota belső kialakítására és díszítésére, ebből viszont nem minden valósult meg.

Megvalósult tervek

A kupola szoborcsoportja

Annak ellenére, hogy ez talán a legszembevetőbb Maróti alkotás a Bellas Artesen, mégis inkább a nézőtér üvegmennyezetét, vagy a híres üvegfüggőnyt szoktuk legelőször említeni az építész mexikói munkáinak kapcsán. A

48. A szoborcsoport az épület tetején - @PalacioOficial

bronzszobrot Jungfer Gyula⁶² cége kivitelezte Magyarországon. A szoborcsoport három szintre tagolható: Zsolnay kerámiával díszített talapzat, rajta négy női alak bronzból, a dal, a tánc, a

⁶⁰ Dóra, „Apámról, Maróti Gézáról”.

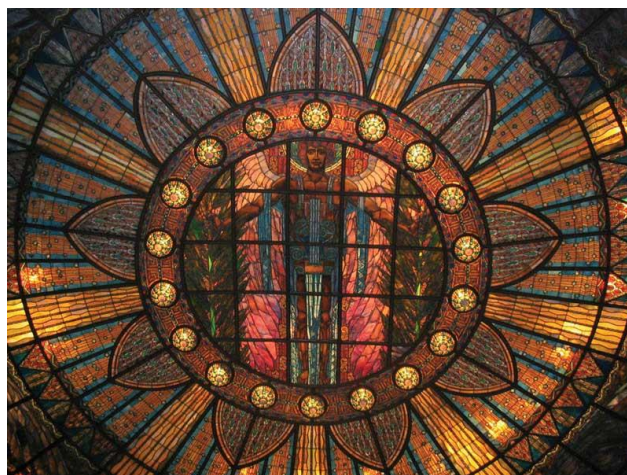
⁶¹ https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Idszak_06_Maroti/?pg=21&layout=s

⁶² Jungfer Gyula (1841–1908) magyar műlakatos és díszműkovács mester, aki a századfordulós Budapest díszítőművészetének meghatározó alakja volt. Műhelye a város egyik legfontosabb iparművészeti központjává vált, és alkotásai olyan ikonikus épületeken láthatók, mint az Országház, a Mátyás-templom és a Magyar Állami Operaház. Az 1900-as párizsi világkiállításon Grand Prix díjat nyert

zene és a tragédia megtestesülése, megkoronázásként pedig Mexikó mitikus címerállata, a sas, csőrében a kígyóval, épp ahogy az ország zászlaján szerepel. A szoborcsoport egyébként 1910-ben éppen a forradalom kitörése, és az azt követő sztrájk előtt érkezett Mexikóba, így számos korai felvételen látható a csupasz kupolaszerkezet még cserepek nélkül, de a csúcsdísszel. ⁶³

Az üvegmennyezet

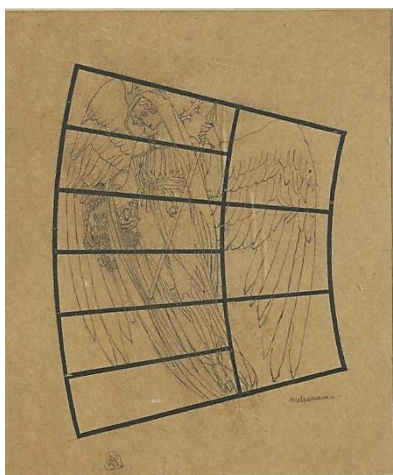
A maga korában a 150 méter átmérőjű kör alakú üvegmennyezet egyedülálló és rekorder volt, sőt, a mai napig kiemelkedő és egyedi alkotás. Nem csak méretében, hanem a készítés technikájában is szokatlan volt. A mezőket nem egy réteg üveg alkotta, hanem több, egymásra rétegzett különböző színű üveg adta ki a megfelelő árnyalatot, ez pedig sajátos megjelenést kölcsönzött a mennyezetnek. ⁶⁴ A kupola szintén

49. A nézőtér üvegmennyezete - @PalacioOficial

Magyarországon, Róth Miksa műhelyében készült, és a fent említett szoborral együtt szállították Mexikóba, ám végül csak 1917-ben került a helyére, a munkálatok szüneteltetése miatt.

A mennyezet ikonográfiai programja a művészeti ágak megjelenítése volt: középen Apollon, a művészetek istene látható, aki körül a kilenc múzsa (Clio, Euterpe, Thalia, Melpomené, Erató, Polyhymnia, Urania, Terpsichore és Calliopele) fon koszorút. A klasszikus motívumok mellett megjelenik a Maróti védjegyének számító pikkelyes háromszögmotívum, és a cikcakk minta is. ⁶⁵

50. A mennyezet egy darabjának terve - Iparművészeti Múzeum

⁶³ Szente-Varga, „Participación húngara en la construcción del Teatro Nacional de México, hoy Palacio de Bellas Artes”.

⁶⁴ Dóra, „Apámról, Maróti Gézáról”.

⁶⁵ Szente-Varga, „Participación húngara en la construcción del Teatro Nacional de México, hoy Palacio de Bellas Artes”.

A mozaik boltív

A nézőtér másik impozáns eleme a színpad felett átívelő mozaikos boltív. Maróti-Bródy Dóra visszaemlékezései szerint a „gödöllőiekkel” akarta megterveztetni, de mivel nem tudtak megegyezésre jutni a kompozíciót illetően, végül ezt is Maróti tervei alapján, Róth Miksa kivitelezésében valósult meg.⁶⁶

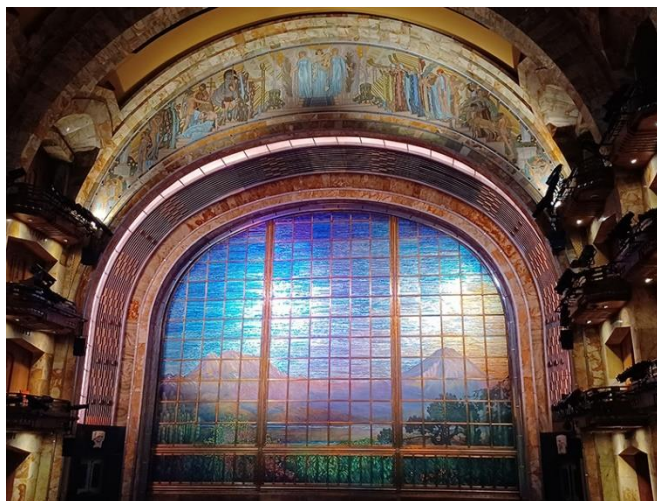

51. Vázlat a mozaik kompozíciójáról - Iparművészeti Múzeum

A boltíven balról jobbra haladva fontos történelmi személyek alakjai jelennek meg: Dante, Tancred, Médea, Jason, görög katonák, hangszeren játszó szüzek, Nibelung, Hamlet, francia forradalmár. A mozaik velencei stílusban készült, arany háttérrel. A bal oldalon keretbe foglalva két név olvasható: Maróti Géza és Körösfői-Kriesch Aladár. Minden bizonnyal az első terveket még Körösfői készítette, amit később Maróti módosított, ezért található az ő neve is a mozaikon.

Az üvegfüggöny

Minden kétséget kizáróan a leglélegzetelállítóbb alkotás nem csak az épületben, de talán a teljes Maróti életműben, a Bellas Artes nagyszínpadának üvegfüggőnye. A színházak pusztulásának egyik gyakori oka volt a tűz, melyet sokszor a lángra kapott színházi függöny okozott. Adamo Boari azzal az ötlettel állt elő, hogy készítsék a függönyt üvegből, így megakadályozva, hogy az tüzet

52. Az üvegfüggöny napjainkban - @PalacioOficial

foghasson. Az elsőre lehetetlennek tűnő feladatra Maróti zsenialitása jelentett megoldást, aki nem csak a monumentális üvegfüggönyt, hanem annak tartószerkezetét is megtervezte. A

⁶⁶ Dóra, „Apámról, Maróti Gézáról”.

függönyre egy ismert mexikói művész, Dr. Atl⁶⁷ (Geraldo Murillo) tájképe került, rajta Mexikó két híres vulkánjával a Popocatepetl-lel és az Iztaccíhuatl-lal.⁶⁸

A kivitelezést végül az első világháború kitörése miatt az amerikai kontinensre helyezték át, és a Tiffany céget bízták meg vele. A munka befejeztével Tiffany saját magát tüntette fel tervezőként, így Marótinak semmi sem jutott, sem a tiszteletdíjból, sem a hírnévből. Naplójában a rá jellemző szerénységgel így ír az esetről:

„Tőlünk a háború után... egyetemeket és főiskolákat vettek el... én tehát egy ilyen koszos üvegfüggöny árán, még aránylag olcsón szabadultam. Egyszóval több is veszett Mohácsnál. És jobb, ha az ember adhat, mint hogy maga legyen rászorulva.”

A hatvanas években Ruth Rivera, Diego Rivera lánya Magyarországra látogatott, hogy Maróti Dórával találkozzon, és bízta az eredeti tervek nyilvánosságra hozatalára. Ezt követően már bizonyos források Mártóit nevezték meg a tervezőnek, ugyanakkor a köztudatban ez a mai napig egy Tiffany alkotásként él.⁶⁹

Az épület 1934-re készült el, de Maróti már sosem láthatta teljes egészében.

53. A Bellas Artes a negyvenes években - @PalacioOficial

⁶⁷ Dr. Atl, eredeti nevén Gerardo Murillo (1875–1964), mexikói festő, író és vulkanológus, a modern mexikói művészet úttörője volt. Híres tájképeiről, amelyek Mexikó vulkánjait és természeti szépségeit ábrázolták. Új technikát fejlesztett ki, az "Atl-színeket," amelyet a freskókhoz használt. Művészetével és írásaival hozzájárult a mexikói kulturális identitás megújításához, és inspirálta a mexikói murális mozgalmat.

⁶⁸ Szente-Varga, „Participación húngara en la construcción del Teatro Nacional de México, hoy Palacio de Bellas Artes”.

⁶⁹ Dóra, „Apámról, Maróti Gézáról”.

Zebegény

A zebegényi ház eredetileg nyaralónak épült, de utolsó éveiben Maróti Géza ide vonult vissza, hogy papírra vesse az Atlantiszról szóló tanulmányát, és megírja emlékiratait. A nyaraló történetének kezdete így szerepel Bródy-Maróti Dóra visszaemlékezésében:

„Telcs Ede szobrász, apám jóbarátja nyaralt ott családjával. Mi meglátogattuk őket, 2—3 éves lehettem. Apámnak nagyon megtetszett a hely és még abban az évben odamentünk nyaralni. Apámban évről évre nőtt a vágy, hogy ott házat építsen.” - Bródy-Maróti Dóra⁷⁰

Maróti Géza 1912-ben kezdett hozzá zebegényi nyaralójának megtervezéséhez, melyet 1914 karácsonyára fejeztek be a helyi mesteremberek.⁷¹ Ez a ház a húszas évek végéig a kor művész- és építészvilág nagy alakjainak találkozóhelyéül szolgált, és élénk társasági események otthona volt. Maróti gyakran fogadta itt kedves barátait, munkásait, nem csak magyar, de külföldi

54. A nyaraló az 1920-as években - dunakanyarkult.blog.hu

ismerőseit is. Saarinnen többször is vendége volt a háznak, de svédek, angolok, amerikaiak is megfordultak itt az évek során.⁷² Az épület azért is képezi egyedülállóan értékes részét a Maróti életműnek, mert amellett, hogy egy azon alkotásoknak, melyek teljes egészében, bár kisebb átalakításokkal, de fennmaradtak, ez tükrözi leginkább az építész ízlését és stílusát. A ház, melyet saját maga és családja számára tervezett, összegyűjti mindazon építészeti elemeket, szobrokat, díszítéseket, amiket hazai is külföldi munkái során alkalmazott, és melyeknek nem csak egy, de néha több „ikertestvére” is megtalálható a világ más tájain.⁷³

A zebegényi nyaraló berendezése

A bejárat közvetlenül a hallba, vezetett melyet két boltív osztott három részre. Ezek a korábban is gyakran emlegetett búzakalászmintás boltívek, melyek először a milánói pavilonban bukkantak fel, itt Zsolnay kerámia helyett csak patinázott aranyívek voltak.

⁷⁰ Dóra.

⁷¹ Köpöczi, „Maróti Géza és Zebegény (1875–1941)”.

⁷² Dóra, „Apámról, Maróti Gézáról”.

⁷³ Köpöczi, „Maróti Géza és Zebegény (1875–1941)”.

55. A nyaraló egyik szobájának berendezése - dunakanyarkult.blog.hu

57. Szent Erzsébet-szobor - Digitális Képtár

56. Maróty Dóra? a zebegényi kacsás-kút mellett - a család archívuma

Az ebédlőben a szintén Milánóban bemutatott halászszékek és a hozzájuk tartozó asztal szolgáltatták a berendezést. A műteremházban helyet kapott a milánói zeneszoba pontos másolata minden berendezésével. Telcs Edének több alkotása is megtalálható volt Maróti zebegényi házában. Legjelentősebb közös munkájuk a Milánói Világkiállítás, így nem meglepő, hogy az ott kiállított darabok némelyike végül itt talált otthonra. A pavilon zeneszobáját díszítő puttós dombormű másolata a ház dunai homlokzatán kapott helyet, közvetlenül a Beethoven-szobor felett. Ez utóbbi alkotást, mely szintén az egykori kiállítás egy fontos darabja volt, nem csak Maróti őrizte, kapott belőle egy példányt Alpár Ignác építész, Kohner Adolf műgyűjtő, de még Kodály Zoltán zeneszerző is.⁷⁴

A kert is bővelkedett Maróti alkotásaiban. Említésre méltó például egyik korai munkája, Árpád-házi Szent Erzsébet szobra, melyhez Leopoldina, Maróti felesége állt modelt, de nem szabad megfeledkeznünk a kacsás-kútról sem, ami a második világháborúig központi eleme volt az udvarnak. A háború alatt aztán az átvonuló orosz katonák célba lőttek a szobrocskákra, így a kút megsemmisült.⁷⁵

⁷⁴ „Maróti Géza építész Atlantisza Zebegényben”, A Dunakanyar hely- és kultúrtörténete, elérés 2024. október 20., <https://dunakanyarkult.blog.hu/2021/01/17/maroti>.

⁷⁵ Dóra, „Apámról, Maróti Gézáról”.

Amerikai munkássága

Cranbrooki Művészeti Akadémia

Eliel Saarinnel való szoros barátságának köszönhetően Maróti 1927-től az Egyesült Államokban tevékenykedett, elsőként a Cranbrooki Művészeti Akadémiának teljesített megrendeléseket. Érkezésekor saját, kiválóan felszerelt műtermet kapott. A korai időszakban csak az iskola ajtajait, kandallóit és boltíveit tervezte és faragta, ám a következő két évben számos épületszobrot és reliefet is készített. Az egyik leghíresebb Galileo Galilei szobra és a könyvtárajtók.

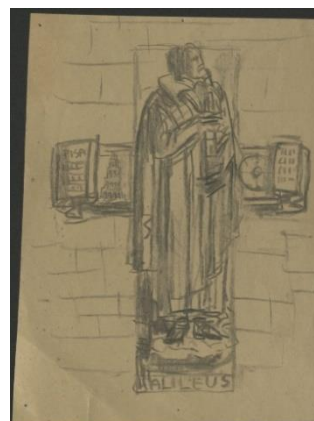
Galilei szobra

A csillagvizsgáló bejárata felett mintegy a tudományok őrzőjeként a távcsövet tartó Galileo Galilei szobra „lebeg”, feje körül egy felirat hirdeti „Ecco Muove” azaz „Mégis mozog”, emlékeztetve minket Galileo az egyházzal való vitájára. Az ajtót az elmaradhatatlan puttók, mint a tudományágak megtestesítői keretezik.

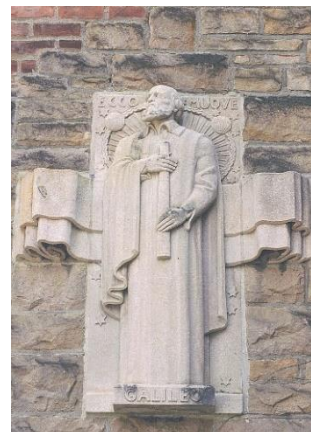
A könyvtár ajtaja

A könyvtár bejárata szintén figyelemreméltó alkotás, nem csak kidolgozottságát, hanem gondolatiságát tekintve is. Korábbi munkái is gyakran merítettek a helyi kultúra motívumaiból, és ez itt sem történt másképp. Ez azért különösen érdekes, mert amíg Magyarországon vagy Mexikóban rendelkezésére állt egy több százéves kultúra, mint inspirációforrás, Amerika igencsak szűkén volt a hagyományos értelemben vett nemzeti szimbólumoknak. Így kerülhetett az ajtóra a michigani flóra néhány jellegzetes képviselője stilizált formában; például a tök, a cseresznye, a kukorica vagy a bab.⁷⁶

58. Vázlat a Galilei szoborról - Iparművészeti Múzeum

59. Galilei szobra a cranbrooki csillagvizsgáló ajtaja felett - Cranbrook Kitchen Sink

60. A Cranbrook School könyvtárának ajtaja - Cranbrook Kitchen Sink

⁷⁶ Lynette, „Geza Maroti”.

61. A tudás ajándéka relief - Cranbrook Kitchen Sink

A tudás ajándéka (Gift of Knowledge)

A Tudás ajándéka a könyvtár olvasószobájának központi díszítőeleme, ami lényegében a kandalló dekorációjaként szolgál, de ennél jóval több jelentéstartalommal bír. A központi téma az oktatás, mint a "tudás ajándéka", amely az ifjúság nevelésére és fejlődésére összpontosít.

A dombormű három jól elkülönülő sávra osztható: a felső, legnagyobb relief egy diák életútjának fontosabb pillanatait mutatja be; a bal oldalon a családot, a központi részben egy diák diplomaátvételét, a jobb oldalon pedig egy fiatal férfi belépését a nagyvilágba ábrázolja a művész. A középső sáv egy történelmi áttekintés az ókortól egészen napjainkig. A szobrász mozaikosan elrendezve, képkockákban meséli el a történelmi/bibliai eseményeket, például Noé galambjának kirepülését vagy Kolumbusz amerikai útját. De humorral és meglepő történelmi utalásokkal gazdagította a kompozíciót: Bábel tornyát modern felhőkarcolóként ábrázolta. Azt gondolhatnánk, hogy ez az alkotás híján van a Marótától megszokott szimbolikának és magyar motívumoknak, de a tervező mégis elrejtett egy aprócska magyar utalást. Az egyik jelenet Attilát és a hunokat ábrázolja. A Cranbrook School elemzőcikke ekképp vélekedik arról, hogy mit is keres a hun vezér ezen a kompozíción:

62. Attila alakja a domborművön - Cranbrook Center for Collections and Research

„Attila hun vezér ábrázolása a falon arra utal,

hogy ha Attila nem támadta volna meg a Római Birodalmat abban az időben, akkor Anglia nem alakulhatott volna ki olyan formában, ahogyan végül megjelent. Természetesen, Anglia nélkül nem lett volna Brit Észak-Amerika, Egyesült Államok, és George Booth sem, valamint Cranbrook sem létezhetne.” - Jeffrey Welch⁷⁷

Bár az indoklás logikusnak tűnhet, mégis meglehetősen erőltetetten hangzik. Sokkal valószínűbb, hogy Maróti pusztán tréfából, esetleg hazája iránti szeretetből örökítette meg a történelem ezen – az amerikaiak számára egyébként teljesen jelentéktelen – eseményét a reliefen.

⁷⁷ „The treatment of Attila the Hun on the wall points to the conjecture that if Atilla had not invaded the Roman empire when he did, then England could not have come into being the way it did, and, of course, without England there would be no British North America, no United States, and no George Booth and Cranbrook.”

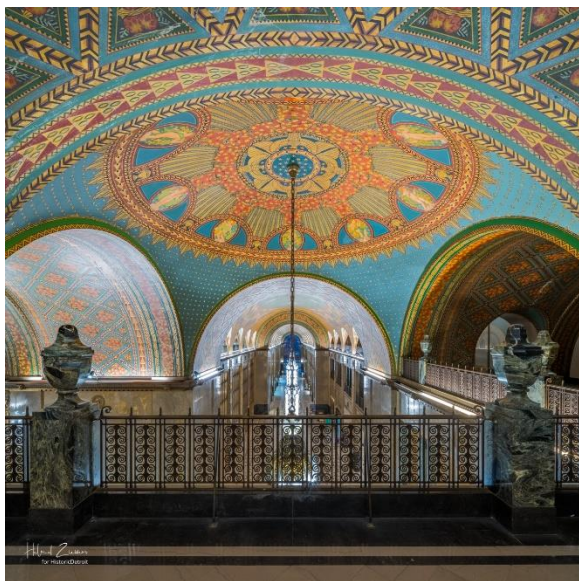
A legelső sorban Northwest Ordinance 1787-es idézete olvasható, amely az iskolák és az oktatás fontosságát hangsúlyozza, a jó kormányzás és az emberi boldogság érdekében.⁷⁸

⁷⁸ Welch Jeffrey, „THE GIFT OF KNOWLEDGE OVERMANTEL, CRANBROOK CAMPUS LIBRARY”, Cranbrook Center for Collections and Research, 2019. június 14., <https://center.cranbrook.edu/discover/things-cranbrook/gift-knowledge-overmantel-cranbrook-campus-library>.

Fisher Building

1929-ben bár Saarinnen próbálta maradásra bírni Marótit, az építész hiányolta a városi életet és a kultúrát és azt, hogy több lehetősége legyen kielégíteni zene iránti szeretetét, így feleségével együtt Detroitba költözött és Albert Kahn-nal kezdett dolgozni. Kahn előszeretettel alkalmazta Marótit felhőkarcolóinak belsőépítészeti terveihez. Korábban maga tervezte az enteriőrt, de idővel szükség volt némi újításra így Maróti jóformán szabad kezet kapott a Fisher Building belsőépítészeti terveinél.

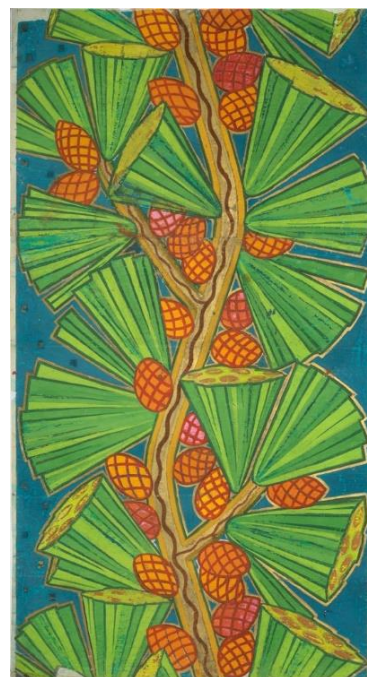
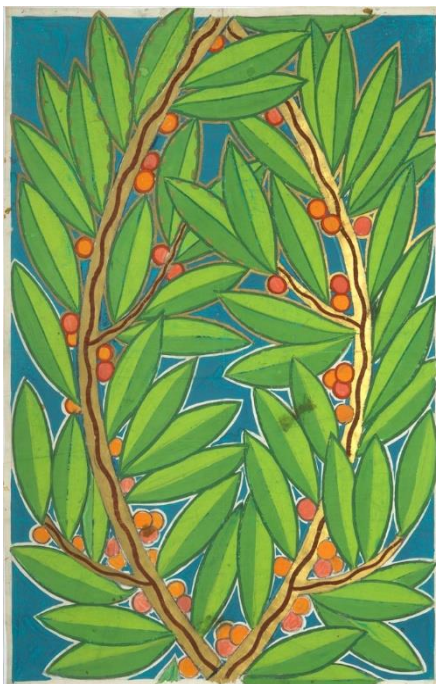

64. A Fisher Building mennyezete - Helmut Ziewers

63. A mennyezet terve - Iparművészeti Múzeum

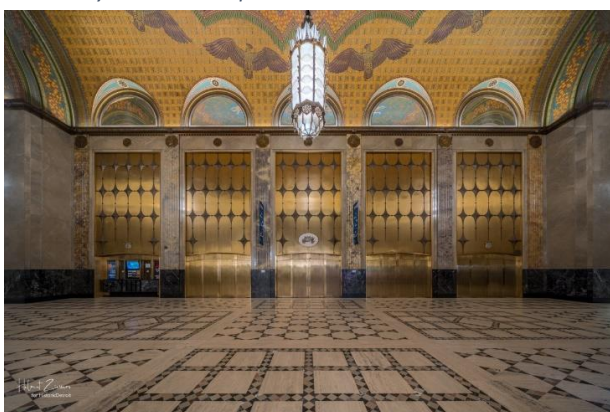
A számunkra már igencsak ismerős stílus Amerikában újnak és kifejezetten modernnek hatott. A freskók és mozaikok témája meglehetősen amerikai, hiszen megszámlálhatatlan alkalommal jelenik meg az amerikai sas, mint nemzeti szimbólum, vagy a görög mitológiai alakok, akiket szintén előszeretettel

65. Vázlat a Fisher Building freskóihoz - Iparművészeti Múzeum

66. Mennyezet terve - - Iparművészeti Múzeum

68. A Fisher Building belső tere - Helmut Ziewers

69. Mozaik a Fisher Buildingben - Helmut Ziewers

ábrázoltak, utalva arra, hogy az országuk a kultúra és a demokrácia új otthona. Emellett viszont az elmaradhatatlan búzakalász is feltűnik, habár a kezdeti időszakhoz képest kicsit módosult változatban. Maróti pályafutása elején még a botanikailag pontos ábrázolásokra törekedett, míg a későbbi art decóban a geometriális motívumok váltak népszerűvé.⁷⁹ A kompozíció másik fő vonala nem meglepő módon a zene, a kultúra és a történelem.⁸⁰

67. Vázlatok a Fisher Building freskóihoz - Iparművészeti Múzeum

⁷⁹ Boros, A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén.

⁸⁰ Dan Austin of HistoricDetroit.org, „Fisher Building | Historic Detroit”, elérés 2024. október 23., <https://historicdetroit.org/buildings/fisher-building>.

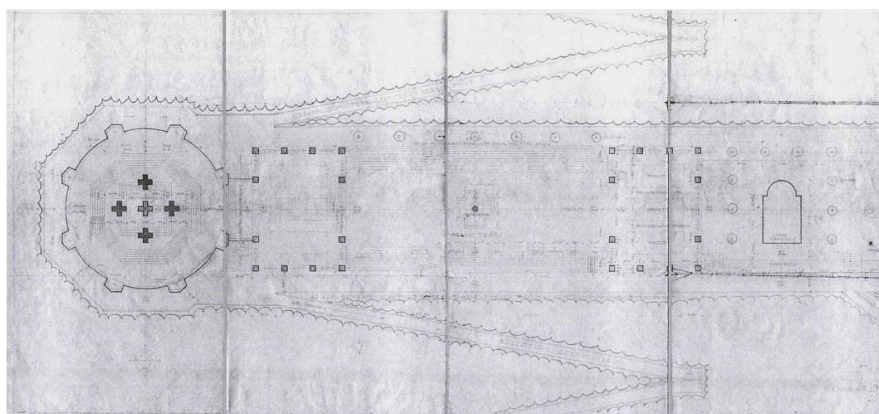
Zebegényi Országzászló

Maróti Géza 1932-es hazatérése után visszavonultan élt Zebegényben, ahol az Országzászló emlékmű megtervezésére kapott megbízást. A művet a Kálvária-hegyen helyezték el, szimbolikus jelentőséggel a trianoni békediktátum utáni nemzeti összetartozás kifejezéséeként. A Maróti által tervezett emlékmű egy nyolcszögletű, centrális térszervezésű pódiumon álló, négy oszlop által közrefogott zászlórúd. Az eredeti tervek szerint kettős kereszt is részei lettek volna a kompozíciónak, ám a tervek módosítása miatt ezek nem készültek el.

Az emlékmű köré a hősök tiszteletére egy szimbolikus kertet is tervezett Maróti, ahol egy Krisztus-fej szobor állt a központban. A második világháború után az Országzászló és a kert területét kilátóvá alakították, vasbeton hidat építve az oszlopok tetejére, így a hely eredeti funkcióját részben elvesztette. Az 1990-es években azonban visszaállították, és trianoni emlékhellyé avatták. A 2000-es években további bővítésekkel gazdagodott, többek között a „Nemzeti Emlékezés Harangja” is helyet kapott itt.⁸¹

70. Plakát az Országzászlóról - Magyar Nemzeti Galéria

71. Az országzászló terve - Iparművészeti Múzeum

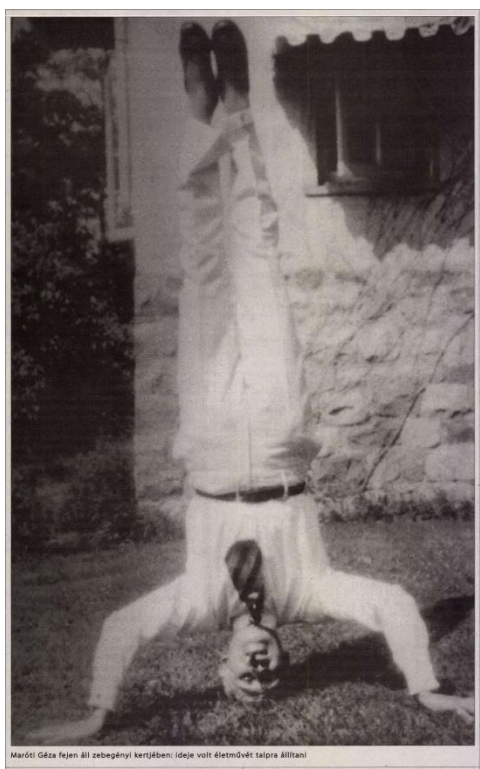

73. Krisztusfej az Országzászlón - Köpöczy Róza, "Maróti Géza és Zebegény"

⁸¹ Köpöczy, „Maróti Géza és Zebegény (1875–1941)”.

Egy megfagyott muzsikus naplója

Már egészen fiatal korában, a történelemkönyv lapjain mindenki megismerkedik a bajszos-szakállas úriemberek fekete-fehér képeivel. Lehetnek írók, tudósok, művészek, politikusok, néha még királyok is. Mind, kivétel nélkül valamikor komoly ábrázattal, tekintélyt parancsolóan leült a fotográfus elé, hogy az aztán megörökítse szigorú vonásait az utókor számára. Végül nem is látunk már mást belőlük, csak mogorva arcokat. És néha bizony elfelejtjük, vagy talán egyáltalán eszünkbe sem jut, hogy ők is voltak bolondos fiatalok, és nem foglalkoztak mindig fontos és korszakalkotó tevékenységekkel. Sőt, néhány kivételesen szerencsés közülük sosem komolyodott meg igazán. Maróti Géza minden bizonnyal ezen kiváltságosok közé tartozott, s erről nem csak furcsa, néha már-már megbotránkoztató képei, de nem kevés humorral átszótt emlékiratai is tanúskodnak. Az esetek többségében egy épület vagy építész életmű elemzéséhez nem szükséges tudnunk mit gondolt vagy mit érzett az alkotó, de Maróti esetében úgy hiszem kivételt kell tennünk. Életvidám jelleme, gyermeki lelkülete és szerénysége nélkül nem csak számos páratlan épülettel lenne szegényebb a világ, de valószínűleg néhány mókás és váratlan történettel is, melyek emlékeztetőül szolgálnak arra, hogy soha nem árt egy kis bolondság az élethez. Lezárásként következzen egy válogatás Maróti Géza emlékirataiból, melyek naiv tökéletlenségükkel teszik teljessé egy Megfagyott Muzsikus történetét.

Ha esetleg bárki elgondolkozott volna a kacsás-kút kacsáinak eredettörténetén, íme:

„Én egyszerűen falusi kacsákra gondoltam, amint önfeledten gágognak a víz mellett. Még mai is emlékszem, hogy sürgősebb munkák miatt sokáig nem tudtam ezen kátsák mintázásait befejezni, viszont volt két eleven kácsa modellem a József utcai műteremben, amelyek így tehát hosszú ideig viselkedtek nagyon illetlenül, hogy aztán a modellek befejezése után, mint kacsapörkölt emlékezzenek a rút emberi hálátlanságról”

A következő történet a Milánói Világkiállítás bezárását követő éjjelen esett meg, amikor is Európa legnevesebb építészei még egy utolsó közös mulatozást szerveztek Milánó egyik legnevesebb szállodájában:

„Ez a tömeges táborozás nem egészen jól sikerült. Én tudniillik leszereltem egy fürdőkádat és azt egy másik szobába hurcoltuk. A szekrényeket régi szokás szerint feltettük az éjjeliszekrényre, az ágyakat sorba raktuk ki a folyosóra, czipőket lógattunk ki az ablakon stb. stb. De hogy miért – azt még máig sem tudom. [...] Hát kivágtak bennünket, sokkal kevesebb időt kaptunk a szálloda elhagyására, mint az elvonuló várórség általában kapni szokott. [...] De hát úgyse akartunk volna megmaradni olyan helyen, ahol nem értik meg az ifjú és játszi lelkeinket. Egyszóval lázas pakolás keletkezett, de minden annyira össze volt keveredve és dobálva, hogy senki sem találta össze a holmiját. Már régen el voltunk szóródva egész Európában, mikor aztán kitűntek a hiányok és nagy bajok. Pesten egy este a szmoking nadrágom úgy vágott, és az egyik lakk félczipőm is nagyon szorított. Otthon Poldi az öreg detektív aztán rájött, hogy az egy idegen fekete nadrág egy római szabótól és egy az enyémhez hasonló, de felemás czipő. Most aztán kezdődtek a félénk tapogatózások és levelezések. [...] Még egy év múlva sem volt minden együtt, pedig sorjában jöttek és mentek mindenhonnan Európából a kicserélt darabok.”

Maróti Mexikói útja sem volt híján váratlan eseményekkel, az Amerikába tartó hajóúton egy várandós magyar asszony kisfiút hozott a világra.

„szegény magyar asszonyban alig volt élet és egész apatikusan feküdt a kórházi ágyon. Az asszony ismerősei felkértek keresztapának. Örömmel elfogadtam, és egy százassal gyűjtést indítottam a részére. [...] A fiú, akit Gézának kereszteltek, a családi nevét már bizony elfelejtettem, ha él, úgy már 30 éves, de azóta nem hallottam róluk semmit. Amerika elnyelte őket és beolvasztotta a nagy tégelybe és lehet, hogy az én Géza keresztfiamnak amerikai gyerekei már nem is tudnak magyarul.

Mexikóban pedig ekképp sikerült hagyományt teremtenie szilveszter éjjel:

„Éjjélkor szó nélkül kiveszek két puskát Boari nagyszerűen felszerelt üveges fegyverszekerényéből. Töltök, kimegyek a balkonra és leadok néhány lövést. Töltök, lövök, töltök, lövök. Gondoltam, ha már Mexico, legyen Mexico. Boari is segít lövöldözni. Az ide nagyon tetszett, mert íme válaszlövészek jöttek, a követségek erkélyeiről is és egész csinos kis lövöldözés kezdődött újév napján és úgy hallom még sokáig divatban volt.”

„Suggerék egyszer vacsora után meghívtak. Valami Erherzogliche Likörfabrik mintaküldeményt kaptak Aistriából és azt voltunk megkóstolandók. Utaztak rám és folyton itattak, pedig hamar a fejembe száll. Hogy aztán mi történt arról György Dénes egy nagy színes emléklapja számol be, éppen a múltkor találtam meg a padláson. Eszmei tartalma a következő:

- 1.) a Gróf úr [Maróti] 3 holdat lát és ezen csodálkozik.*
- 2.) a Gróf úr véletlenül feldönt egy léczkerítést.*
- 3.) a Gróf úr egy parasztház kamrájának az ablakát kiszedi, de keresztrámástól együtt.*
- 4.) a Gróf úr lefekvés előtt a safe-be teszi a kronométerét – azaz hogy bevágja a patakba.*
- 5.) a Gróf urat gyászoló családja az ágyba fekteti, hogy kialudja az Erzherzogliche fáradalmait. „*

A Kutatás Folytatása

A tanulmányt szeretném néhány személyesebb jellegű gondolattal zárni. Maróti Géza munkásságába, illetve annak egy darabjába – történetesen a Bellas Artes terveibe – egy szerencsés véletlen folytán szerettem bele, és kezdetben makacsul ragaszkodtam ezen kevésbé ismert, de szívemnek annál kedvesebb munkájához. Nem vettem észre, mennyi érdekességet rejteget ez az életmű, de a kutatás hónapjai során rá kellett jönnöm, hogy terjedelme és változatossága messze meghaladja legmerészebb fantáziáimat is, és korántsem merül ki az üvegfüggönyben vagy az üvegmennyezetben. Ez idő alatt sokszor eszméltem rá arra, hogy bár Maróti alkotásai egyenként is megtöltetnének még pár ilyen jellegű tanulmányt, mégsem értelmezhetőek önmagukban: újra és újra felbukkannak ugyanazok a gondolatok, kérdéskörök, szimbólumok, csak kicsit más köntösbe öltöztetve, és minduntalan visszautalnak egymásra. Éppen ezért a dolgozat részben egy próbálkozás arra, hogy ízelítőt adjon ebből a sokszínű életműből, részben pedig felvezet egy következő tanulmányt, amely Maróti Géza mexikói munkásságát fogja részletesen bemutatni. Számos könyvet, cikket, visszaemlékezést találhatunk a világkiállítások pavilonjairól, a biennáléről, Maróti épületszobraitól, de a szakirodalom igen szerény az óceántúli munkáival kapcsolatban. Következő kutatásomban részletesen foglalkozom Maróti szerepével a Bellas Artes történetében, nem csak megvalósult, de örökre tervlapokon maradt ötleteivel is. Emellett igyekszem tanulmányozni művésztársaival való kapcsolatát, egymásra való hatásukat és nem utolsósorban Maróti emlékezetét itthon, Európában és az amerikai kontinensen is.

Bibliográfia

- A Dunakanyar hely- és kultúrtörténete. „Maróti Géza építész Atlantisza Zebegényben”. Elérés 2024. október 20. <https://dunakanyarkult.blog.hu/2021/01/17/maroti>.
- Artmagazin. „EGY KIS BARBÁR ERŐT ADVA A SUBTILIS RÉSZLETEKNEK”, 2022. május 3. https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/egy_kis_barbar_erot_adva_a_subtilis_reszleteknek.
- Boros, Géza. *A Magyar Pavilon a Velencei Biennálén*. Budapest: Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, 2022.
- . „EGY KIS BARBÁR ERŐT ADVA A SUBTILIS RÉSZLETEKNEK”. *Artmagazin*, sz. 18. évf. 3. sz. (2020).
- Dezső Halácsi. „Építők Lapja”. 57., sz. 3. (1959). https://adt.arcanum.com/hu/view/EpitomunkasEpitokLapja_1959/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=46&layout=s.
- Dóra Bródy-Maróti. „Apámról, Maróti Gézáról”. *Magyar Építőművészet* 78. évfolyam, sz. 1-6. szám (1987): 49–53.
- Eszter Götz. „Maróti Gézaéletmű-Atlantiszóról”. *Régi-Új Magyar Építőművészet*, sz. 1. (2003). https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarEpitomuveszet_2003/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=53&layout=s.
- Géza, Maróti. *Lapis angularis IV - Maróti Géza Emlékiratai*. Budapest: Magyar Építészeti Múzeum, 2002.
- György Szegő. „Maróti Gézazebegényi országzászlója a Műcsarnokban”. *Régi-Új Magyar Építőművészet*, sz. 5. (2020): 70–73.
- HistoricDetroit.org, Dan Austin of. „Fisher Building | Historic Detroit”. Elérés 2024. október 23. <https://historicdetroit.org/buildings/fisher-building>.
- János, Gerle. „Maróti Géza építészet és szobrászat határán”. *Magyar Építőművészet* 32. (1983). https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarEpitomuveszet_1983/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=487&layout=s.
- Jeffrey, Welch. „THE GIFT OF KNOWLEDGE OVERMANTEL, CRANBROOK CAMPUS LIBRARY”. Cranbrook Center for Collections and Research, 2019. június 14. <https://center.cranbrook.edu/discover/things-cranbrook/gift-knowledge-overmantel-cranbrook-campus-library>.
- Köpöczi, Rózsa. „Maróti Géza és Zebegény (1875–1941)”. *Hungaricana logo Könyvtár Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága kiadványai (1962–2012)*, 2003. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Idszak_06_Maroti/?pg=21&layout=s.
- Lynette, Mayman. „Geza Maroti”. Cranbrook Kitchen Sink. Elérés 2024. október 23. <https://cranbrookkitchensink.com/tag/geza-maroti/>.
- Pál Amanda. „Elsüllyedt világok szerelmese”, 2019. június 9. <https://kultura.hu/elsullyedt-vilagok/>.
- Pál Tamás. „A munkás és a gondtalan élet”. Elérés 2024. október 11. <https://www.kozterkep.hu/41626/a-munkas-es-a-gondtalan-élet>.
- Piroska, Ács. „*Mi vagyunk Atlantisz*” - *Vederemo!* Budapest: Iparművészeti Múzeum, 2002.
- Romváry, Ferenc. *Pécs lexikon I. (A–M)*. Pécs: Lexikon Kulturális Nonprofit Kft, é. n.
- Szente-Varga, Mónika. „Participación húngara en la construcción del Teatro Nacional de México, hoy Palacio de Bellas Artes”, 2010.

„Utóirat, 2008 (8. évfolyam, 1-6. szám) | Arcanum Újságok”. Elérés 2024. október 4.
https://adt.arcanum.com/hu/view/Utoirat_2008/?query=Mar%C3%B3ti+g%C3%A9za&pg=106&layout=s.

A kutatás az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program támogatásával jöhetett létre.

